

НОВИ СТРАТЕШКИ КОНЦЕПТ НАТО – АКТИВНО АНГАЖОВАЊЕ И МОДЕРНА ОДБРАНА

Мирослав Глишић

У раду је приказана нова стратегија НАТО, која је усвојена на самиту у Лисабону крајем 2010. године. Ради обезбеђења приказа континуитета развоја стратегија Алијансе након Хладног рата и њихове усмерености ка свеобухватном приступу безбедности, најпре су приказане стратегије развијене у протекле две деценије – Стратешки концепт 1991 (Стратегија дијалога и сарадње) и Стратешки концепт 1999 (Стратегија кооперативне безбедности). Након тога приказани су услови настанка и развој Стратешког концепта 2010 (Стратегија активног ангажовања и модерне одбране). На крају су анализирани искази Стратешког концепта 2010. који се односе на одређење даљег развоја НАТО као организације колективне одбране, најефикаснијег политичко-војног апарата за управљање кризама и унапређење стабилности развојем различитих програмских иницијатива сарадње. Радом је обухваћен и почетак стварања услова за примену нове стратегије, који се огледа у доношењу низа одука на састанцима министара одбране и спољних послова држава чланица НАТО, који су уследили након самита у Лисабону.

Кључне речи: *НАТО, стратешки концепт, колективна одбрана, управљање кризама, кооперативна безбедност.*

Увод

Самит НАТО у Лисабону, одржан од 19. до 20. новембра 2010. године, представља један од најважнијих састанака шефова држава и влада у историји Алијансе.¹ Том приликом усвојен је нови стратешки концепт и разматрана су питања која се односе на: даље ангажовање Алијансе у Авганистану, развој противракетног система и однос према нуклеарном наоружању, будући развој партнерства, продубљење сарадње НАТО–Руска Федерација и реформу НАТО.

Стратешки концепт, односно стратегија НАТО, представља званични документ који описује сврху и природу Алијансе и њене фундаменталне задатке. Њиме се дефинишу главне одлике савременог безбедносног окружења, назначавача приступ Алијансе у процесу очувања безбедности и обезбеђују смернице за даљи развој војних снага. Стратешки концепт усвојен на Самиту у Лисабону (у даљем тексту Стратешки концепт 2010) седми је по реду од оснивања Алијансе, а трећи који не-

¹ Самит у Лисабону је 22. од оснивања НАТО.

ма статус поверљивог документа.² Он треба да омогући прилагођавање НАТО савременом безбедносном окружењу и унапређење његових одбрамбених способности у односу на претње савременог окружења, са једне, те да обезбеди већу економију средстава, са друге стране. Наиме, у складу са исказима Стратешког концепта 2010, који се односе на период од десет година, потребно је обезбедити ефективније и ефикасније ангажовање снага Алијансе широм света.

Основне поставке Стратешког концепта 2010 су:³ (1) пуна реafirмација члана 5. Вашингтонског споразума; (2) активно ангажовање на спречавању криза, контролисању сукоба и стабилизацији постконфликтних ситуација, подразумевајући и ближу сарадњу са осталим партнерима, пре свега са Уједињеним нацијама и Европском унијом; (3) стварање могућности за веће политичко ангажовање партнера и повећање њихове улоге у планирању операција под мандатом НАТО, у којима дају допринос; (4) опредељеност Алијансе за свет без нуклеарног оружја, уважавајући принцип довољне способности одвраћања; (5) приврженост политици отворених врата; (6) неопходност непрекидног спровођења реформи ради стварања делотворније, ефикасније и флексибилније Алијансе.

Нови стратешки концепт садржи шест целина: (1) основни задаци и принципи, (2) безбедносно окружење, (3) одбрана и одвраћање; (4) безбедност кроз управљање кризама; (5) унапређење међународне безбедности кроз сарадњу и (6) реформа и трансформација. Као основни задаци Алијансе дефинисани су: (1) колективна одбрана; (2) управљање кризама и (3) кооперативна безбедност.

Стратешким концептом 2010 савезнички лидери остали су привржени обавези да очувају трансатлантско савезништво, са потребним способностима за одвраћање и одбрану од сваке претње по безбедност популације држава чланица НАТО. Колективна одбрана и даље остаје главни кохезивни фактор савезништва. Међутим, анализираним документом уверљиво је наглашена теза да НАТО, као кључни чинилац одржања и унапређења стабилности у евроатлантском региону, нема директног противника и да више не постоји опасност од класичног напада конвенционалним наоружањем, већ од претњи савременог безбедносног окружења. Значајну новину нове стратегије НАТО представља одлука о развоју капацитета противракетне одбране европске територије, која ће у будућности представљати кључни садржај колективне одбране.

Управљање кризама, највећа новина претходних стратегија усвојених након Хладног рата, у значајној мери је дорађена и Стратешким концептом 2010. На основу стечених искустава из досадашњег ангажовања у операцијама одговора на кризу које нису предвиђене чланом 5. Вашингтонског споразума, НАТО је исказао опредељење да више пажње посвети превенцији криза, као и стабилизацији и реконструкцији подручја која су била захваћена сукобима. За то је посебно важна нова интерпретација члана 4. Вашингтонског споразума и развој свеобухватног приступа за решавање постконфликтних ситуација.

² Усвојене стратегије НАТО до Лисабонског самита: (1) Стратешки концепт за одбрану северноатлантске области (DC 6/1, 1. децембар 1949); (2) Стратешки концепт за одбрану северноатлантске области (MC 3/5, 3. децембар 1952); (3) Свеобухватни стратешки концепт за одбрану НАТО области (MC14/2, 23. мај 1957); (4) Свеобухватни стратешки концепт за одбрану НАТО области (MC 14/3, 16. јануар 1968); (5) Стратешки концепт НАТО (новембар 1991) и (6) Стратешки концепт НАТО (1999).

³ *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization – Active Engagement, Modern Defence*. NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2010, *Preface*.

Стратешким концептом наглашена је и потреба за унапређењем партнерства са државама и организацијама широм света и развојем прагматичних оквира за отворене консултације са сваким партнером по питањима безбедности од заједничког интереса. Унапређење и даљи развој партнерства представљаће главни садржај кооперативне безбедности којим ће се Алијанса бавити у наредном периоду.

Поред Стратешког концепта 2010, на самиту у Лисабону усвојена је и Декларација којом је дефинисано мноштво задатака ради обезбеђења примене новоусвојене стратегије у пракси.⁴

Стратегије НАТО након Хладнога рата

Када су хладноратовске претње по безбедност Западне Европе и САД, Варшавски уговор и Совјетски Савез нестале са међународне позорнице, могло се очекивати да ће нестати и НАТО. Многи политичари и експерти градили су своје процене на изнетом ставу, не узимајући у обзир да је НАТО скоро на почетку свога развоја, на састанку Северноатлантског савета у Лисабону фебруара 1952, донео Декларацију о циљевима у којој је, између осталог, наглашено да Алијанса није пројектована само због организовања припрема за одбрану од агресије Варшавског уговора, већ и ради сталности трајања. Заправо већ тада је постојала идеја да се након престанка хладноратовских непријатељстава, главни капацитети НАТО концентришу на стварање услова и унапређење благостања народа у читавој међународној заједници.⁵

Након скоро четири деценије од доношења поменутог документа, непосредно пред окончање Хладнога рата, Алијанса није кренула путем распуштања као Варшавски уговор, већ је у духу представљене Декларације почела да проширује концепт одбране дијалогом и практичном сарадњом са другим државама које нису биле њене чланице. Усвајањем Свеобухватног концепта контроле наоружања и разоружања, на састанку Северноатлантског савета у Бриселу 1989. године Алијанса је као један од својих главних циљева у будућности дефинисала успостављање правичног и трајно мирољубивог поретка у Европи.⁶ Даља еволуција дијалога и практичне сарадње обележена је декларацијом усвојеном на Самиту НАТО у Лондону 1990, којом је упућена понуда владама Совјетског Савеза и државама Централне и Источне Европе за успостављање редовних дипломатских односа и развијање сарадње.⁷ Званично усвајање изјаве о партнерству са државама Централне и Источне Европе и проширењу контаката по питањима безбедности уследило је на састанку Северноатлантског савета у Копенхагену 1991. године.⁸

⁴ *Lisbon Summit Declaration*. Lisbon, 2010.

⁵ *Declaration reaffirming the aims of the North Atlantic Treaty Organisation*. The Ninth Session of the North Atlantic Council, Lisbon, 25. February 1952.

⁶ *The Alliance's comprehensive concept of arms control and disarmament adopted by the Heads of State and Government at the meeting of the North Atlantic Council*. Brussels, 29–30 May, 1989, I. Introduction, paragraph 1.

⁷ *Declaration on a transformed North Atlantic Alliance issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council („The London Declaration“)*. London, 6 July 1990, paragraph 7.

⁸ *Partnership with the countries of Central and Eastern Europe (statement issued by the North Atlantic Council meeting in Ministerial Session)*. Copenhagen, 7 June 1991.

На основу тога, уочљиво је да је НАТО у предвечерје Хладнога рата почео да напушта тада актуелну стратегију флексибилног одговора. То је озваничено на састанку Северноатлантског савета у Риму 1991. године, када је новим стратешким концептом усвојена стратегија дијалога и сарадње.

За разлику од претходних, Стратешки концепт 1991 исказао је потпуно другачију перцепцију безбедносног окружења, у којем је претња од истовременог и потпуног напада по свим европским фронтима замењена мноштвом вишедимензионалних и вишесмерних претњи које је било тешко проценити и предвидети, попут пролиферације оружја за масовно уништавање, прекида тока виталних ресурса, терористичких аката и саботажа.⁹ Док је окончање конфронтације на релацији Исток – Запад смањило могућност избијања највећег сукоба у Европи, са друге стране, а узимајући у обзир наведене претње, повећан је ризик од избијања различитих криза које захтевају брзо реаговање и развој нове стратегије у оквиру ширег приступа безбедности. Стратешки концепт 1991 дефинисао је следеће задатке Алијансе:¹⁰ (1) обезбеђење темеља безбедне Европе; (2) очување трансатлантског форума за консултације по питањима која се тичу безбедности, (3) одвраћање и одбрана и (4) одржавање стратешког баланса у Европи.

Главна новина Стратешког концепта 1991 огледа се у препознавању могућности за постизање циљева НАТО политичким средствима у проширеном приступу безбедности, који у себи обједињује политичку, економску, социјалну и одбрамбеновојну димензију и условљава три међусобно повезана и подржавајућа елемента безбедносне политике савезника: дијалог, сарадњу и колективну одбрану.¹¹ Дијалог и сарадња представљени су као основно средство спречавања избијања сукоба, унапређења међусобног разумевања и поверења, управљања кризама и успостављања истинског партнерства у решавању заједничких безбедносних проблема.

НАТО је разматраним стратешким концептом предвидео да његове војне снаге могу допуњавати или појачавати политичке акције унутар широког приступа безбедности и тако допринети управљању кризама и њиховом мирном решавању. Одлука НАТО да се ангажује изван зоне дефинисане чланом 6. Вашингтонског споразума ради управљања кризама представља најзначајнији аспект трансформације НАТО након Хладнога рата. Такође, проширењем некадашњим „противницима“ из Источне Европе и отварањем Програма „Партнерство за мир“, НАТО добија глобални значај у савременим међународним односима.

У околностима сучељавања са мноштвом криза насталих распадом Совјетског Савеза и СФР Југославије, те трагања за новим идентитетом у безбедносној архитектури Европе након Хладнога рата, НАТО је на Самиту у Вашингтону 1999. године усвојио нови стратешки концепт у којем је представио стратегију кооперативне безбедности (стратегија сарадње у безбедности). Може се рећи да стратегија кооперативне безбедности представља „проширену и продубљену“ стратегију дијалога и сарадње.

⁹ *The Alliances Strategic Concept Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. Washington D. C., 23–24 April 1999. Part I – the Strategic Context. Security challenges and risks, paragraph 9.*

¹⁰ *Ibidem, Part II, Alliance Objectives and security functions. The fundamental tasks of the Alliance, paragraph 20.*

¹¹ *Ibidem, Part III – A broad approach to security, paragraphs 23–29.*

Термин кооперативна безбедност некада се искључиво односио на Конференцију/Организацију за безбедност и сарадњу у Европи. Међутим, НАТО је идеалистички и неодређени концепт кооперативне безбедности из поменуте Конференције/Организације превео у своју праксу, што је описао Ричард Коен у делу под називом *Од појединачне безбедности до међународне стабилности*. Концепт кооперативне безбедности представља стратешки систем развијен око језгра које чине државе либералне демократије, увезане у мрежу формалних или неформалних савеза и институција, које препознају заједничке вредности и које практично и транспарентно сарађују у области економије, политике и одбране. У концепту кооперативне безбедности циљеви националне безбедности појединачних држава увезани су са четири ојачавајућа прстена безбедности:¹² Први прстен је појединачна безбедност (унапређење и заштита људских права унутар сопствених граница и изван њих). Други прстен је колективна безбедност (одржавање мира и стабилности унутар њиховог заједничког простора). Трећи прстен – колективна одбрана (узајамна заштита од спољне агресије). Четврти прстен је унапређење стабилности (активно унапређење стабилности у другим областима где би конфликт могао угрозити њихову заједничку безбедност, коришћењем политичких, информационих, економских и, ако је потребно, војних средстава).

За разлику од Стратешког концепта 1991, који је донет у времену ентузијазма, када се сматрало да је време сукоба и подела у Европи прошло и у складу са тим само су овлаш назначене поједине претње по безбедност Алијансе, стратегија кооперативне безбедности осам година касније знатно већу пажњу посвећује процени безбедносног окружења.¹³ Као основне претње безбедности препознате су неизвесност и нестабилност унутар евроатлантског региона и око њега, могућност избијања регионалних криза, економска и политичка нестабилност, тероризам, етнички и верски сукоби, кршење људских права, пролиферација оружја за масовно уништавање и савремених технологија, напади на информационе системе, организовани криминал и прекид токова снабдевања важних ресурса.

Да би у пракси имплементирао стратегију кооперативне безбедности и одговорио приказаним претњама, НАТО је Стратешким концептом 1999 донекле редеофинисао своје задатке из 1991. и представио их као:¹⁴ (1) обезбеђење основе за стабилну безбедност евроатлантског простора; (2) очување трансатлантског форума за међусобне консултације чланица о свим питањима која се тичу безбедности; (3) одвраћање и одбрана; (4) управљање кризама и (5) унапређење партнерстава, сарадње и дијалога.

Упоредном анализом стратегије дијалога и сарадње и стратегије кооперативне безбедности може се уочити да нема битнијих разлика у додељеним задацима, већ само да се ради о њиховој детаљнијој интерпретацији. Новине уведене стратегијом кооперативне безбедности огледају се у наглашавању значаја развоја партнерства и успостављања новог средства за управљање кризама – операције одговора на кризу које нису предвиђене чланом 5. Вашингтонског споразума.

¹² Ричард Коен, Мајкл Михалка., *Сарадња у безбедности: нови хоризонти за међународни поредак*. Удружење дипломаца Центра Џорџ Маршал, Београд, 2005, с. 9–11.

¹³ *The Alliances Strategic Concept Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council*. Washington D. C, 23–24 April 1999, Part II – Strategic Perspectives. Security challenges and risks, paragraphs 20–24.

¹⁴ *Ibidem*, Part I – The Purpose and Tasks of the Alliance, paragraph 10.

Стратешки концепт 1999, за разлику од претходног, више пажње посвећује развоју узајамно подржавајућих међународних организација које се, како на регионалном, тако и глобалном нивоу баве питањима безбедности, попут Уједињених нација, ОЕБС и Европске уније. Наиме, почетком 90-их година прошлог века изградња безбедносне архитектуре Европе и стремљења да „*interlocking*“ све више буде замењен „*interlocking*“ у односима међународних организација које се баве питањима безбедности, није увек наилазила на консензус код чланица Алијансе у погледу додељивања значаја и улоге које ће те организације имати у међународном окружењу. То је био основни разлог зашто Стратешки концепт 1991 у својим исказима скоро и да не приказује потребу за узајамно подржавајућим међународним организацијама, већ је потреба за изградњом хармоничне безбедносне структуре Европе исказана пратећим документом самита – Римском декларацијом.¹⁵

Поред дијалога и сарадње, а након позитивне праксе од 1994. године када је основан програм Партнерство за мир, у појмовно-категоријални апарат Стратешки концепт 1999 уводи термин партнерства, како са заинтересованим државама, тако и са међународним организацијама, чиме се велики значај даје унапређењу свих партнерских формата за сарадњу по питањима безбедности.

Развој Стратешког концепта 2010

Потреба за усвајањем новог стратешког концепта препозната је још 2006. године. О значају доношења нове стратегије исцрпно је расправљано, како у државама чланицама НАТО и његовим организационим целинама, тако и у Парламентарној скупштини Алијансе. Неопходност нове стратегије Алијансе образлагана је следећим чињеницама: (1) постојање потребе за редефинисањем улоге НАТО у смислу члана 5. Вашингтонског споразума, као и за даљим јачањем трансатлантске повезаности; (2) важност сагледавања рационалности и начина даљег ангажовања Алијансе у Авганистану, с обзиром на дужину ангажовања значајних војних потенцијала у ратним дејствима; (3) потреба за даљом трансформацијом НАТО ради стварања ефективних и ефикасних снага у односу на претње савременог безбедносног окружења. Међутим, узимајући у обзир да се рат у Авганистану није одвијао у складу са очекивањима, несагласности у вези поделе терета и ризика у операцијама између европских савезника и САД, као и различите перцепције развоја европског идентитета у области безбедности и одбране, званична одлука о отпочињању израде новог стратешког концепта донета је тек на самиту НАТО у Стразбуру/Келу 2009. године.¹⁶

Том приликом, генерални секретар НАТО добио је задужење да оформи и води групу еминентних експерата ради развоја новог стратешког концепта.¹⁷ Група експерата, са председавајућом Мелдин Олбрајт, почела је са радом у септембру 2009.

¹⁵ *Declaration on Peace and Cooperation issued by Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (The Rome Declaration)*. Summit NATO, Rome, 1991.

¹⁶ *Strasbourg/Kehl Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Strasbourg/Kehl*. Summit NATO, Strasbourg/Kehl, 2009, paragraph 1.

¹⁷ *Declaration on Alliance Security issued by the Heads of State and Government participating of the North Atlantic Council in Strasbourg/Kehl*. Summit NATO, Strasbourg/Kehl, 2009.

године.¹⁸ Једна од најосетљивијих тема у раду Групе односила се на промишљање будућих односа између НАТО и Руске Федерације. Поред наведеног, као елементи будућег стратешког концепта у вези са којима су препозната могућа озбиљна сучељавања идентификовани су противракетна одбрана и нуклеарна политика, односи НАТО–ЕУ и контрола наоружања. Наиме, међу појединим савезницима постоји дилема да ли заједнички систем противракетне одбране умањује значај очувања нуклеарног наоружања, односно његове функције одвраћања. Такође, нуклеарне доктрине појединих држава чланица НАТО битно се разликују. Немачка инсистира на повлачењу нуклеарног наоружања са своје територије, док Француска заступа ставновиште да нуклеарно наоружање треба да има превасходну улогу одвраћања од евентуалних напада и провокација. Даље уређење односа НАТО–ЕУ представља велики изазов за њихове званичнике. Сарадњу НАТО са ЕУ оптерећују два проблема. Оба су везана за Турску. Први проблем проистиче из међусобних односа Турска – Кипар – Грчка, а други из негативног става Француске и Немачке у погледу пријема Турске у Европску унију.

Развој нових и унапређење постојећих партнерстава како са државама, тако и са организацијама које се баве питањима безбедности, у процесу драфтирања новог стратешког концепта, наишао је на јединствено одобравање и сагласност. Исказана је намера Алијансе да постане центар глобалне мреже безбедносних организација, што ће подразумевати њену значајну улогу у консултацијама по многим питањима регионалне и глобалне безбедности. Колики је значај дат партнерствима најбоље говори чињеница о укључености држава партнера и међународних организација у процес драфтирања конкретног предлога Групе експерата који се односио на нови стратешки концепт.

У складу са својим мандатом, половином маја 2010. Група експерата је доставила генералном секретару Алијансе коначни извештај под називом *NATO 2020: осигурана безбедност; динамичан ангажман*. У извештају су детаљно приказани сви налази групе експерата до којих се дошло током промишљања о новом стратешком концепту, као и њихове препоруке за даље ангажовање.¹⁹ Може се рећи да су чланице НАТО током припреме нацрта новог стратешког концепта биле подељене у три групе: глобалисти – заговарали су глобалну улогу Алијансе (САД, Велика Британија, Канада и Данска); тврди заговорници начела колективне одбране (Пољска и балтичке државе) и пасивни, тихи и неопредељени (Португал, Шпанија, Грчка и Италија).

¹⁸ У најважније активности Групе експерата у процесу израде нацрта новог стратешког концепта могу се уврстити: (1) четири семинара (Луксембург октобра 2009, Словенија новембра 2009, Норвешка јануара 2010. и САД – Вашингтон фебруара 2010. године), где су се њени чланови састајали пре свега са војним лидерима Алијансе, (2) састанак са представницима Парламентарне скупштине НАТО у децембру 2009. године; (3) састанак са представницима Европске уније у децембру 2009; (4) састанци са високим званичницима Грузије и Украјине половином јануара 2010; (5) састанци у Русији током фебруара 2010; (6) састанак са министрима одбране држава чланица НАТО крајем јануара 2010. године; (7) консултације у државама чланицама НАТО; (8) консултације са представницима Уједињених нација и представницима ОЕБС-а у марту и априлу 2010. године; (9) консултације са представницима Савета евроатлантског партнерства, Медитеранског дијалога и Истанбулске иницијативе за сарадњу током марта и априла 2010. године.

¹⁹ *NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement – Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for NATO*. NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2010.

Извештај Групе експерата оцењен је као добра анализа актуелног стања, али без довољно оперативних закључака. Генерални секретар НАТО избегао је процес колективног драфтирања документа, већ је завршни рад на нацрту новог стратешког концепта преузео на себе. За такав поступак наишао је на разумевање у НАТО, с обзиром на то да је лично именован да сачини нацрт стратешког концепта од шефова држава и влада на самиту НАТО у Стразбуру/Келу. Може се закључити да је генерални секретар НАТО суштину новог стратешког концепта дао својим иступањима на Aspen Institute Italia у Риму и German Marshall Fund у Бриселу, током септембра и октобра 2010. године.²⁰

На заједничком састанку министара спољних послова и одбране, одржаном 14. октобра 2011. године у Бриселу, дати су суштински коментари држава чланица НАТО на предлог Групе експерата. Они су се односили, пре свега, на питања сарадње са ЕУ и контроле наоружања. Том приликом још је једном наглашено опредељење за унапређење сарадње НАТО са државама партнерима и међународним организацијама и усвојен је предлог генералног секретара да се у новом стратешком концепту посебна пажња посвети члану 4. Вашингтонског споразума ради унапређења консултативних механизма, како са чланицама НАТО, тако и са свим партнерима.²¹ Она треба да подразумева оперативну и динамичну примену Вашингтонског споразума ради ефикасније превенције криза и одговора на савремене безбедносне претње. Поред консултација у интерној равни (државе чланице), препознат је значај и консултација у екстерној равни (државе чланице и партнери). У односу на предлоге Групе експерата, назначен је и значај цивилно-војног планирања, с обзиром на то да НАТО више не представља чисто војну организацију и уважавајући значај сарадње са цивилним актерима у процесу постконфликтног опоравка у подручјима захваћеним кризом.

Стратешки концепт 2010 и колективна одбрана

Новим стратешким концептом вероватноћа претњи на територију НАТО конвенционалним наоружањем процењена је као мала, са напоменом да се конвенционалне претње ипак не могу игнорисати с обзиром на чињеницу да многе државе у свету располажу значајним савременим војним способностима и имајући у виду ширење балистичких ракета. Као главне претње по безбедност евроатлантског региона наведене су: (1) ширење нуклеарног и другог оружја за масовно уништење; (2) тероризам; (3) екстремизам; (4) трговина оружјем, наркотицима и људима; (5) сајбер напади; (6) прекиди виталних комуникацијских, транспортних и транзитних саобраћајница од којих зависи међународна трговина и енергетска безбедност; (7) климатске промене, (8) оскудни ресурси воде и све веће потребе за енергентима.

²⁰ „Success generates success: the next steps with Russia“. Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the public conference organized by the Istituto Affari Internazionali and the Aspen Institute Italia in Rome, September 2010. and „The New Strategic Concept: Active Engagement, Modern Defence“. Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the German Marshall Fund of the United States, October 2010.

²¹ Члан 4. Вашингтонског споразума: „Уговорне стране саветоваће се међусобно кад год по мишљењу ма које од њих буду угрожени територијални интегритет, политичка независност или безбедност било које од потписница“.

У складу са наведеним претњама савременог безбедносног окружења, Стратешким концептом 2010 под окриљем колективне одбране реafirмисан је члан 5. Вашингтонског споразума, а одвраћање, засновано на одговарајућој комбинацији нуклеарних и конвенционалних способности, представљено као кључни елемент целокупне стратегије.²² За многе државе чланице реafirмација члана 5. Вашингтонског споразума представља значајан сегмент даљег развоја Алијансе, с тим пре што је за више од једне деценије свога ангажовања у Авганистану потрошила и окупирала значајне ресурсе првенствено намењене за обезбеђење колективне одбране. У том смислу главни циљ НАТО у будућности треба да остане одбрана држава чланица. Међутим, међу државама чланицама не постоји сагласност по питању да ли се и на претње савременог безбедносног окружења може одговорити активирањем члана 5. Вашингтонског споразума. На пример, рањивост у области информациониx технологија свакако захтева велику пажњу Алијансе, али у смислу позивања на члан 5. не може се са лакоћом и благовремено утврдити ко стоји иза напада и одакле је напад изведен.²³ У таквим околностима важније је постићи договор између НАТО-а и односне чланице на који начин да јој се пружи адекватна помоћ, него покушавати са активирањем система колективне одбране. У сваком случају, реafirмација члана 5. Вашингтонског споразума у условима одговора на претње савременог окружења које најчешће не потичу из традиционалне области деловања Алијансе, не угрожавају директно територију државе чланице и иза којих обично не стоји држава већ илегално организоване групе или појединци, представљаће у наредном периоду велики изазов за НАТО.

Повећање претње од угрожавања територије држава чланица НАТО и њихових оружаних снага пролиферацијом и евентуалном употребом балистичких ракета у сталном је порасту. У таквим околностима Алијанса је донела одлуку да под окриљем задатка колективне одбране развија противракетну одбрану. Циљ противракетне одбране НАТО је да обезбеди потпуну покривеност и заштиту за све европске чланице и да буде заснована на недељивости савезничке безбедности и солидарно-

²² Стратешки концепт 2010 дефинише следеће смернице даљег развоја колективне одбране и одвраћања: (1) задржати одговарајућу комбинацију нуклеарних и конвенционалних снага; (2) одржавање способности садејства главне здружене операције и неколико мањих операција колективне одбране и одговора на кризе, што подразумева и ситуације када се оне изводе на стратегијској удаљености једна од друге; (3) развијати и одржавати јаке, мобилне конвенционалне снаге које се могу упућивати у операције, како ради испуњавања обавеза из члана 5, тако и ради спровођења експедиционих операција Алијансе, укључујући и операције НАТО снага за реаговање; (4) изводити неопходну обуку, вежбе и планирање за непредвиђене догађаје и размену информација како би одбрана од читавог низа конвенционалних и новонастајућих безбедносних изазова била загарантована; (5) обезбедити најшире могуће учешће држава савезница у планирању колективне одбране у вези са местом и улогом нуклеарног наоружања; (6) развијати способности за одбрану становништва и територије држава чланица од напада балистичким ракетама; (7) наставити са развојем способности за одбрану од угрожавања хемијским, биолошким, радиолошким и нуклеарним оружјем за масовно уништење; (8) наставити са развојем способности за суочавање са нападима из сајбер простора; (9) унапредити способност откривања и одбране од међународног тероризма; (10) развијати способност за допринос енергетској безбедности; (11) дати приоритет у процени утицаја новонастајућих технологија на безбедност; (12) одржавати неопходан ниво издатака за систем одбране. *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization – Active Engagement, Modern Defence*. op. cit, *Defence and Deterrence*, paragraph 19.

²³ Безбедност од напада из сајбер простора постаје све актуелнија и након Лисабонског самита отпочело је разматрање многих питања из те области. На састанку Северноатлантског савета на нивоу министара одбране, 11. марта 2011. године у Бриселу, одобрен је *Концепт одбране од напада из сајбер простора*.

сти у вези са правичном поделом одговорности и трошкова. На самиту у Лисабону потврђена је спремност Алијансе да заједно са Русијом испита потенцијале за увезивање постојећег и планираног система противракетне одбране у одговарајућем времену, на обострано прихватљив и користан начин. Напори које предузима НАТО у области противракетне одбране и Америчко-европски фазно прилагођени приступ стварају добре могућности за ангажовање Русије. Са друге стране, Руска Федерација испољила је спремност да сарађује са НАТО у области противракетне одбране, али још је у фази формулисања своје позиције у односу на идеје Алијансе.²⁴

Устављање противракетног система у Европи и његово повезивање са системом у САД био је један од главних изазова Лисабонског самита.²⁵ Северноатлантски савет у сталном заседању израдиће нацрт акционог плана, којим ће темељно регулисати развој капацитета система противракетне одбране. Крајњи рок за увођење противракетне одбране над простором Централне Европе је 2018. година, а за завршетак читавог пројекта предвиђа се 2022. година. У погледу противракетног система постигнут је консензус савезника у перцепцији да постоји претња Европи од напада ракетама средњег домета са нуклеарним бојевим главама, као и да противракетни штит буде отворен и за треће земље, укључујући и Русију.²⁶ Такође, већина чланица НАТО подржава план САД о противракетној одбрани, јер сматра да се тиме јача члан 5. Вашингтонског споразума и принцип колективне одбране. Систем противракетне одбране може да пружи суштински допринос безбедности, под условом да различити програми и системи буду узајамно усклађени, што подразумева надоградњу постојећих ресурса и структура. Билатерална основа противракетног система за државе чланице НАТО није коректно решење, нити је у складу са чланом 4. Вашингтонског споразума. Без обзира на то, током Лисабонског самита ипак нису дефинисане позиције где ће бити инсталирани системи противракетне одбране, због резерве појединих чланица.

Потребно је нагласити да противракетна одбрана није замена за нуклеарно одвраћање, већ комплементарно питање. Северноатлантски савез и даље остаје нуклеарна сила и то питање је у Стратешком концепту 2010 уравнотежено размотрено. НАТО очекује да свако смањење нуклеарног наоружања у Алијанси мора бити праћено и од Руске Федерације. Наиме, НАТО намерава да смањи нуклеарно наоружање у Европи, али само ако се на то обавезе и Руска Федерација. Без обзира на захтеве за смањењем нуклеарног наоружања, дефинисаће се, као и до сада, његов значај са војног и политичког аспекта.

У вези са унапређењем колективне одбране у условима светске економске кризе, а ради имплементације одлука доношених на самиту у Лисабону, НАТО је почетком 2011.

²⁴ Русија је дефинисала следеће претпоставке за заједнички систем противракетне одбране: равноправност, транспарентност (радарски системи не смеју бити постављани једни против других), постојање секторског система и формирање заједничког центра за контролу и мониторинг ракета.

²⁵ Треба имати на уму да је размештање делова ракетног штита, посебно инсталирање радарског система у Турској, веома осетљиво питање. Основни камен спотицања током припрема Лисабонског самита представљало је опредељење Турске да се не именују потенцијално опасне државе (Иран и Сирија), због којих се уводи ракетни штит, као и да се обезбеди потпуна заштита читаве територије Турске, што изискује значајна средства које већина држава није у стању да издвоји.

²⁶ За већи део држава чланица од посебног је значаја да то не буде билатерални пројекат са САД и да постоји искрена понуда да Руска Федерација буде део тога пројекта.

године представио нови приступ расходима за одбрану под називом „паметна одбрана“. Тај приступ осигурава већу безбедност за мање новца, која се може постићи заједничким радом и већом флексибилношћу. Овај приступ предвиђа да државе прикупе и деле капацитете, одреде праве приоритете и да координирају свеукупне напоре Алијансе.²⁷

Стратешки концепт 2010 и управљање кризама

Као и у претходним, и у новом стратешким концепту кризе и конфликти изван граница НАТО дефинишу се као директна претња по безбедност територија и становништва држава чланица, те је Алијанса потврдила опредељење да безбедност и у будућности унапређује спречавањем криза, управљањем кризама, стабилизацијом постконфликтних ситуација и пружањем подршке приликом обнове.²⁸ Значајна новина Стратешког концепта 2010, а која је проистекла из сагледаних искустава из ангажовања Алијансе у Авганистану, јесте препознавање потребе за даљим интензивним развојем свеобухватног приступа, који представља најзначајнији сегмент трансформације Алијансе у области изградње потребних способности за управљање кризама.²⁹ Нови стратешки концепт предвиђа да Алијанса буде активно ангажована, заједно са другим међународним чиниоцима, у периодима пре, за време и након окончања кризе, ради подстицања заједничких анализа, планирања и спровођења активности на терену, чиме ће се обезбедити већа кохерентност и делотворност целокупних међународних напора.

У вези са тим, Алијанса ће након Лисабонског самита повећати свој допринос свеобухватном приступу у процесу управљања кризама као део напора које предузима међународна заједница и унапредити способности за обезбеђење успешности стабилизације и реконструкције подручја која су била захваћена сукобима – постконфликтни опоравак. На основу досадашњих искустава из операција, уочено је да војни капацитети, иако суштински најважнији, нису довољни да се одговори на многе изазове који се јављају у процесу управљања кризама. То намеће потребу

²⁷ Детаљније о приступу „паметне одбране“ у говору генералног секретара НАТО Андерса Фог Расмусена на Безбедносној конференцији у Минхену, одржаној 4. фебруара 2011. године.

²⁸ Ради обезбеђења ефикасности у читавом опсегу управљања кризама, Стратешки концепт 2010 даје следеће смернице: (1) повећати размену обавештајних података; (2) даљи развој доктрина и војних способности за експедиционе операције, укључујући и дејства за угушивање побуна, као и операције стабилизације стања и обнове; (3) развијати одговарајуће способности за управљање грађанским кризама ради делотворнијег повезивања са субјектима цивилног друштва; (4) унапредити интегрисано цивилно-војно планирање у оквиру читавог дијапазона криза; (5) развити способности за обуку и успостављање локалних снага у кризним подручјима; (6) припрема цивилних стручњака из земаља чланица, који ће бити стављени на располагање за брзо упућивање у одабране мисије; (7) проширити и интензивирати политичке консултације између држава савезница и консултације са партнерима. *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization – Active Engagement, Modern Defence*. op.cit, *Security through Crisis Management*, paragraph 26.

²⁹ Акциони план за развој и имплементацију доприноса НАТО свеобухватном приступу усвојен је на Самиту у Букурешту 2008. године и подразумева унапређења у следећим областима: планирање и извођење операција; научене лекције, обука, образовање и вежбе; унапређење сарадње са осталим актерима међународних односа и информисање јавности. *ISAF's Strategic Vision – Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to the UN-mandated NATO-led International Security Assistance Force in Afghanistan*. Summit NATO, Bucharest, 2008.

заједничког ангажовања НАТО и осталих субјеката међународних односа у изградњи свеобухватног приступа у процесу управљања кризама, а посебно у фази пост-конфликтног опоравка, која захтева ефикасну комбинацију политичких, цивилних и војних инструмената. За успешну имплементацију свеобухватног приступа неопходан је допринос свих значајних субјеката међународних односа, који се заснива на заједничком осећању одговорности, отворености и одлучности, уважавајући њихове респективне капацитете, мандате и задатке, као и аутономију у доношењу одлука. Ради унапређења доприноса НАТО свеобухватном приступу и његовим способностима да, када се то од њега захтева, допринесе стабилизацији и реконструкцији, на Лисабонском самиту су назначени одговарајући, али скромни цивилни капацитети за ефикасније повезивање са осталим субјектима у свеобухватном приступу и обезбеђење одговарајућег планирања у процесу управљања кризама.

Нови стратешки концепт отвара могућност државама партнерима које дају допринос у операцијама под вођством НАТО да узму активније учешће у процесу доношења свих одлука које се односе на њихову припрему и реализацију.³⁰

Занимљиво је напоменути да даље ангажовање Алијансе у Авганистану није непосредно разматрано Стратешким концептом 2010, иако је било од пресудног значаја за покретање његове израде. Авганистан је ипак био једно од најважнијих питања самита у Лисабону и као такав третиран посебном декларацијом шефова држава и влада ангажованих у ISAF.³¹ Декларацијом је препозната потреба да се у наредном периоду спречи да Авганистан опет буде склониште терориста, као у време владавине талибанског режима, и отворена је нова фаза сарадње између ISAF и Владе Авганистана, која треба да омогући неповратну транзицију ка пуној одговорности авганистанских власти и успостављање дугорочног партнерства.³² Лисабонским самитом отворена је нова фаза ангажовања НАТО у Авганистану – фаза транзиције (преношење одговорности на авганистанску владу, уз одређење да се усаглашеним напорима ојача извршна власт и обуче авганистанске оружане снаге). Почетак је планиран током 2011, а завршетак 2014. године. Транзиција ће се одвијати на основу пажљивог одмеравања услова на терену и у зависности од процене способности локалних снага безбедности.³³ Дакле, на самиту у Лисабону одлучено је да НАТО своју борбену улогу започне фазно да трансформише у улогу подршке.

³⁰ На састанку Северноатлантског савета на нивоу министара спољних послова, у Берлину 14. и 15. априла 2011. године, НАТО је оценио да, у односу на KFOR и ISAF, досадашњи ток операције „Удружени заштитник“ у Либији указује на тренд постепеног, садржајнијег и благовременијег укључивања партнера који доприносе акцији (Шведска, Украјина, Мароко, Катар, Јордан, Уједињени Арапски Емирати) у процес одлучивања.

³¹ Авганистан спада у најважније приоритете НАТО и засигурно ће имати далекосежне последице на будућност Алијансе. Иако рат траје скоро десет година, тек је у последње две године посвећено довољно ресурса и примењена права стратегија ради заустављања напретка побуњеника, заштите цивилног становништва и унапређења капацитета авганистанских снага безбедности. Напредак Талибана је заустављен и постигнути су значајни резултати у неколико области, као што је обука кадрова и подршка авганистанској влади. У таквим околностима америчка стратегија добила је неподељену подршку осталих савезника на Лисабонском самиту.

³² *Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to the UN-mandated, NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan.* NATO Summit, Lisbon, 2010.

³³ Основни закључак састанка министара спољних послова у Берлину у вези са ситуацијом у Авганистану је да започети процес мора да буде бесповратан, тј. НАТО не сме да дозволи да ситуација крене реверзibilним током, те да се деси да Алијанса мора поново да преузима предате надлежности и бригу о безбедности.

Стратешки концепт 2010 и кооперативна безбедност

Унапређење међународне безбедности кроз сарадњу – кооперативне безбедности, Стратешки концепт 2010 димензионира кроз следеће садржаје:³⁴ (1) контролу наоружања, разоружање и неширење; (2) политику „отворених врата“ и (3) партнерство.

НАТО је одлукама Лисабонског самита показао настојање да појача контролу наоружања и промовише разоружање, како у погледу конвенционалног, тако и у погледу оружја за масовно уништење, као и напоре на њиховом неширењу. За НАТО, посматрано кроз призму односа Русија–САД, остаје велики изазов даља примена Споразума о конвенционалним снагама у Европи и преговори о тактичком нуклеарном наоружању. Русија сматра да је могуће постићи договор о Уговору о конвенционалним снагама у Европи уз признање независности Јужне Осетије и Абхазије, док САД, са друге стране, инсистирају да стационирање руских трупа у Придњестровљу, Јужној Осетији и Абхазији мора да буде на основу сагласности Молдавије, односно Грузије. За разлику од САД, Русија је опредељена да се преговори о тактичком нуклеарном наоружању морају посматрати свеобухватно – између осталог и у оквиру договора о противракетној одбрани.

Од завршетка Хладнога рата проширење НАТО у значајној мери доприносило је безбедности држава савезница. Могућност даљег проширења и дух кооперативне безбедности унапредили су стабилност у Европи. Новим стратешким концептом предвиђено је да врата за чланство у НАТО остају у потпуности отворена за све демократске државе у Европи. Међутим, са друге стране, међу државама чланицама НАТО у пракси је све више актуелан „замор од проширења“, што је условљено страховањем да члан 5. Вашингтонског споразума не изгуби на значају због пријема нових чланица.

У складу са новим стратешким концептом, унапређење безбедности у евроатлантском простору ће на најбољи начин бити осигурано путем широке мреже партнерских односа са државама и организацијама широм света. Партнерства представљају конкретан и драгоцен допринос успеху основних задатака НАТО. Током Лисабонског самита даљи развој партнерстава посматран је у више равни: сарадња са Русијом, сарадња са значајним међународним организацијама које се баве питањима безбедности (пре свега Уједињене нације и ЕУ), сарадња са државама учесницама Партнерства за мир, Медитеранског дијалога и Истанбулске иницијативе за сарадњу, као и сарадња са контакт државама. Као најважнији садржаји партнерске политике које препознаје Стратешки концепт 2010 могу се навести: (1) флексибилност формата за консултације по питањима безбедности, укључујући и теме које се односе на претње савременог безбедносног окружења; (2) унапређење заједничке обуке и образовања и (3) прилагођавање и унапређење постојећег оквира за ангажовање партнера у операцијама и мисијама које нису предвиђене чланом 5. Вашингтонског споразума.

На основу наведених садржаја на састанку министара спољних послова у Берлину, средином априла 2011. године, донета је нова партнерска политика усвајањем „Берлинског пакета“, који се састоји од три документа чији садржаји обезбеђују оквире за ефикаснију и флексибилнију сарадњу са партнерима: (1) Активно ангажо-

³⁴ *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization – Active Engagement, Modern Defence.* op. cit, *Promoting International Security through Cooperation.*

вање у кооперативној безбедности: ефикаснија и флексибилнија партнерска политика; (2) Унапређење управљања НАТО партнерствима – садржаји сарадње и индивидуалних програма и (3) Политичко-војни оквир за partnere укључене у операције под вођством НАТО.³⁵ Наведена документа треба да обезбеде једноставнији сет механизма за сарадњу која се нуди партнерима, јачање улоге партнера у доношењу стратешких и оперативних одлука које се тичу акције у коју су укључени, као и интензивнији политички дијалог са партнерима у вези са безбедносним питањима од заједничког интереса.³⁶ У складу са „Берлинским пакетом“, Алијанса ће развијати дијалог и практичну сарадњу са билом којом земљом света која са НАТО дели интерес за очување међународног мира и стабилности. У том контексту све је актуелнији развој будућих модела сарадње са тзв. глобалним партнерима – Кином, Индијом и Бразилом. Поред тога, на берлинском састанку посебно је наглашен значај формата „28+п“ и дат је предлог о оснивању новог институционалног тела у чијем би раду учествовале све чланице и државе које сарађују са НАТО. Предвиђено је да новиформирано тело функционише на амбасадорском нивоу, са организовањем повремених министарских састанака. Ова иницијатива је на самом почетку и још се не зна како ће се развијати, а њена идеја је унапређење ефикасности постојећих партнерстава без губљења њиховог основног карактера.

За Алијансу је сарадња између НАТО и Русије од стратешког значаја. Новим стратешким концептом изражено је опредељење за појачањем политичких консултација и практичне сарадње са Русијом у областима од заједничког интереса, укључујући и противракетну одбрану, борбу против тероризма, сузбијање нелегалне трговине наркотицима, сузбијање пиратства и унапређење међународне безбедности на ширем плану.³⁷ У светлу заједничких безбедносних претњи и изазова, НАТО је током Лисабонског самита исказао спремност да у евроатлантском региону заједно са Русијом гради трајни и свеобухватни мир. Алијанса је препознала потребу за поделом одговорности у суочавању са заједничким претњама савременог окружења и успостављањем стратегијског партнерства НАТО–Русија, сагласно са очекиваним реципроцитетом руске стране.³⁸ Протеклих година сарадња НАТО–Русија налази се у прогресу и даје значајне резултате. Посебно је значајан завршетак Сумарног прегледа заједничких безбедносних изазова 21. века, који идентификује

³⁵ Документи су доступни на веб сајту НАТО: www.nato.int.

³⁶ Детаљније у: *Active engagement in Cooperative Security: A more efficient and flexible partnership policy*. Meeting of NATO Foreign Ministers, Berlin, 14 April 2011; *Improving the Management of NATO's Partnerships – Menu of Cooperation and Individual Programmes*. Meeting of NATO Foreign Ministers, Berlin, 14 April 2011; *Political Military Framework for Partner Involvement in NATO-led Operations*. Meeting of NATO Foreign Ministers, Berlin, 14 April 2011.

³⁷ На састанку министара спољних послова у Берлину у формату Савета НАТО–Русија ревидиран је Заједнички акциони план за борбу против тероризма из 2004. године, где су истакнуте четири области сарадње: (1) превенција која обухвата све активности, од размене информација до пројекта детектовања експлозива; (2) борбу против терористичких активности; (3) управљање последицама терористичких напада; (4) сарадња са Уједињеним нацијама и другим међународним организацијама.

³⁸ „Чињеница да овде говоримо са Русијом о заједничким претњама и могућностима сарадње у области ПРО је веома значајан корак. То може бити доказ да је Хладни рат коначно завршен“ (изјава немачке канцеларке Ангеле Меркел – извор: NATO, Russia to cooperate on missile defense – Lisbon summit produces agreement on shield, assistance in Afghanistan. *The Prague Post*, 24 November 2010).

начине за практичну сарадњу у Авганистану, укључујући и борбу против нелегалне трговине наркотицима, непролиферацију оружја за масовно уништавање, борбу против пирата, борбу против тероризма и реаговање у случају природних катастрофа. Дијалог и сарадња са Русијом помажу да се превазиђу различитости кроз изградњу узајамног поверења, транспарентности, предвидљивости и обостраног разумевања. Посебно је важно истаћи да је НАТО постигао договор са Русијом у погледу заједничког унапређења подршке Авганистану, укључујући транзитне аранжмане, обуку за борбу против нелегалне трговине наркотицима и обезбеђење снабдевања и опремања оружаних снага Авганистана.³⁹

Сарадња између НАТО и Уједињених нација представљена је као суштински допринос безбедности у операцијама широм света. У складу са одлукама из Лисабона, Алијанса је опредељена да продуби практичну сарадњу са Уједињеним нацијама и да настави политичког дијалога по питањима од заједничког интереса, у складу са Заједничком декларацијом о сарадњи Секретаријата УН/НАТО из 2008. године. Потребно је нагласити да евроатлантски савезници сматрају да Уједињене нације нису оперативни партнер НАТО, већ оквир за интервенцију и поступање у складу са Повељом и актуелним резолуцијама Савета безбедности.

У складу са опредељенима Стратешког концепта 2010, Европска унија представљена је као јединствен и неопходан партнер, уз уважавање значаја снажније и спремније европске одбране. Међутим, без обзира на постојање заједничких вредности и стратегијских интереса, као и заједничког ангажовања у управљању кризама, питање даљег уређења односа НАТО–ЕУ представљаће и у будућности велики изазов. НАТО показује спремност да одреди смернице даљег развоја сарадње са Европском унијом на основама Заједничке безбедносне и одбрамбене политике. Међутим, у пракси постоји све више индиција да односи између ове две организације постају сложенији услед: светске економске и финансијске кризе; унутрашњег политичког нејединства; увоза енергената и неравномерних залагања у борби против тероризма и пролиферације оружја за масовно уништавање. Наиме, кроз актуелна дешавања у државама арапског света, Сједињене Америчке Државе желе да укажу својим савезницима на опасност која може да уследи и на европском континенту и све више користе методе за подизање способности европских држава за активан допринос Алијанси, као што су: претње унутрашњом политичком кризом; условљавање економском помоћи; притисак за даљу приватизацију државне својине; слабљење политичке кохезије међу чланицама Европске уније и нарушавање билатералних односа европских држава са Бразилом, Русијом, Индијом и Кином.

У вези са сарадњом под окриљем Савета евроатлантског партнерства / Партнерства за мир, Медитеранског дијалога и Истанбулске иницијативе за сарадњу, Стратешким концептом 2010 дефинисане су следеће смернице:⁴⁰ (1) унапређење

³⁹ На берлинском састанку формата Савета НАТО–Русија покренут је поверљачки фонд за хеликоптере у Авганистану (Е-МИ-17 и МИ-35), који треба да обезбеди њихов ремонт, набавку резервних делова и обуку особља. Водећа нација у поверљачком фонду биће Немачка, која ће дати помоћ у износу од два милиона евра.

⁴⁰ *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization – Active Engagement, Modern Defence*. op. cit, *Promoting International Security through Cooperation, Partnerships*, paragraph 35.

консултација и практичне војне сарадње са партнерима у Савету евроатлантског партнерства; (2) наставак и даљи развој партнерства са Украјином и Грузијом у оквиру Комисије НАТО–Украјина и Комисије НАТО–Грузија; (3) олакшавање евроатлантских интеграција западног Балкана; (4) продубљење сарадње са садашњим чланицама Медитеранског дијалога и отвореност за укључивање у Медитерански дијалог и других држава из тог региона; (5) развој дубљег партнерства у области безбедности са партнерима из региона Залива и спремности за прихват нових партнера који ће се прикључити Истанбулској иницијативи за сарадњу.

Основна визија партнерства са државама учесницама Партнерства за мир, Медитеранског дијалога и Истанбулске иницијативе за сарадњу, као и са контакт државама, јесте обезбеђење потребних оквира за политички дијалог и регионалну сарадњу у области безбедности и одбране, допринос јачању заједничких вредности и стварање услова за успешно ангажовање у различитим операцијама и мисијама. Током Лисабонског самита истакнуто је да Алијанса јако цени партнерски допринос операцијама и мисијама на терену.

У складу са исказима дефинисаним Стратешким концептом 2010, НАТО је опредељен да непосредно након Лисабонског самита развије и модернизује своју политику сарадње са партнерима ширењем круга учесника и јачањем флексибилности кроз: (1) даље поштовање и очување специфичног формата као што је Савет евроатлантског партнерства; (2) ширење мреже партнера ангажовањем глобалних актера међународних односа; (3) јачање партнерстава развојем флексибилних формата у областима као што су енергетска или сајбер безбедност, борба против наркотика или безбедност морских путева, (4) обуку и образовање у домену сектора одбране.

Стратешки концепт 2010 и организационе промене у НАТО

Циљ организационих промена у НАТО је да се, у тешким економским условима који намећу велику финансијску одговорност у процесу планирања одбране, изграде разместиве, одрживе, интероперабилне и пре свега потпуно употребљиве снаге, које ће у свим условима обезбедити захтевану ефективност и ефикасност.⁴¹ Организационе промене подразумевају и смањење командне структуре НАТО за око 35 одсто, реформу и обједињавање агенција са 14 на 3 и смањење броја комитета

⁴¹ У погледу организационих промена у НАТО, Стратешким концептом 2010 дефинисане су следеће смернице: (1) увећање способности снага до нивоа потребног за упућивање, као и њихових капацитета да реализују операције на терену, што подразумева и предузимање усредсређених напора како би се остварили циљеви употребљивости НАТО; (2) обезбеђење највеће могуће кохерентности у планирању одбране, како би се смањило непотребно дуплирање и како би се усредсредило развој способности у односу на савремене захтеве; (3) заједнички развој и коришћење способности, из разлога економичности и као израз солидарности; (4) очување и јачање заједничких способности, стандарда, структуре и финансирања; (5) укључење у процес сталних реформи ради рационализације структура, унапређења метода рада и постизања максималне ефикасности. *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization – Active Engagement, Modern Defence*. op. cit, *Reform and Transformation*, paragraphs 36–37.

и радних група са постојећих 400 на 200.⁴² Планира се да реформе доведу до уштеде у износу од 12 одсто. Актуелни су предлози за смањење међународног и војног особља (са садашњих 13.000 на 9.000).

Рационализација командне структуре НАТО има за циљ да појача проактивно деловање Алијансе и истовремено смањи трошкове.⁴³ Тиме би се ослободила значајна средства за спровођење операција на терену, као и за инвестиције за унапређење капацитета. Генерални секретар НАТО ће до заседања Северноатлантског савета у јуну на нивоу министара одбране доставити коначни предлог нове командне структуре НАТО, укључујући и географски размештај организационих целина.

Закључак

Стратешки концепт 2010 треба да у наредних десет година обезбеди услове да НАТО постане модерна и обновљена организација, укључујући и реafirмацију члана 5. Вашингтонског споразума, али и уважавајући важност и неопходност побољшања способности Алијансе да своје чланице заштити од претњи савременог безбедносног окружења, као што су ракетни напади, тероризам итд. Циљ новог стратешког концепта је да истакне улогу НАТО као глобалног партнера, али не и глобалног полицајца, који је спреман за ширење партнерстава и сарадње са другим организацијама ван евроатлантског простора.

У фокусу Стратешког концепта 2010 налази се колективна одбрана, са акцентом на реafirмацију члана 5. Вашингтонског споразума, управљање кризама, где је главно тежиште дато на обезбеђењу услова за развој свеобухватног приступа у фази постконфликтног опоравка, као и даљи развој партнерстава, али не само под окриљем постојећих програмских иницијатива НАТО, већ и са другим међународним организацијама и тзв. глобалним партнерима – државама у успону, попут Кине, Индије и Бразила.

Имплементација Стратешког концепта 2010 у пракси биће велики изазов за НАТО. У наредне две до три године потребно је исказе нове стратегије превести у предлоге за практичну политику и конкретна решења. То се посебно односи на област колективне одбране и организационих промена.

У складу са новим стратешким концептом, Алијанса ће развијати дијалог и практичну сарадњу са било којом земљом света са којом дели заједничке интересе за очување међународног мира и стабилности и која активно доприноси операцијама одговора на кризу под вођством НАТО. То може да има негативан утицај на будући развој сарадње Србије са НАТО под окриљем програма Партнерство за мир и на њене амбиције да постане напредни партнер ради стварања адекватних услова за припрему војних капацитета за ангажовање у операцијама Европске уније и активни допринос развоју Заједничке безбедносне и одбрамбене политике.

⁴² НАТО ће 14 постојећих агенција сажети у три: Агенција за набавку, Агенција за подршку и Агенција за комуникације и информатику.

⁴³ Посебна пажња на Лисабонском самиту посвећена је финансирању Алијансе, имајући у виду да она без адекватних средстава неће бити у стању да испуни новопостављене циљеве и задатке. У таквим околностима САД су се посебно залагале за издвајање 2% БНД од свих држава чланица.

Литература

1. *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization – Active Engagement, Modern Defence*. NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2010.
2. *Lisbon Summit Declaration*. Lisbon, 2010.
3. *Declaration reaffirming the aims of the North Atlantic Treaty Organisation*. The Ninth Session of the North Atlantic Council, Lisbon, 25. February 1952.
4. *The Alliance's comprehensive concept of arms control and disarmament adopted by the Heads of State and Government at the meeting of the North Atlantic Council*. Brussels, 29–30 May, 1989.
5. *Declaration on a transformed North Atlantic Alliance issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council („The London Declaration“)*. London, 6 July 1990.
6. *Partnership with the countries of Central and Eastern Europe (statement issued by the North Atlantic Council meeting in Ministerial Session)*. Copenhagen, 7 June 1991.
7. *The Alliances Strategic Concept Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council*. Washington D. C, 23–24 April 1999.
8. Ричард Коен, Мајкл Михалка: *Сарадња у безбедности: нови хоризонти за међународни поредак*, Удружење дипломаца Центра Џорџ Маршал, Београд, 2005.
9. *The Alliances Strategic Concept Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council*. Washington D. C, 23–24 April 1999.
10. *Declaration on Peace and Cooperation issued by Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council (The Rome Declaration)*. Summit NATO, Rome, 1991.
11. *Strasbourg/Kehl Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Strasbourg/Kehl*. Summit NATO, Strasbourg/Kehl, 2009.
12. *Declaration on Alliance Security issued by the Heads of State and Government participating of the North Atlantic Council in Strasbourg/Kehl*. Summit NATO, Strasbourg/Kehl, 2009.
13. *NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement – Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for NATO*. NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2010.
14. *Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to the UN-mandated, NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan*. NATO Summit, 20 November 2010.
15. *ISAF's Strategic Vision – Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to the UN-mandated NATO-led International Security Assistance Force in Afghanistan*. Summit NATO, Bucarest, 2008.
16. *Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to the UN-mandated, NATO-led international Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan*, Summit NATO, Lisbon, 2010.
17. *Declaration by the North Atlantic Treaty Organisation (NATO) and the Government of the Islamic Republic of Afghanistan on an Enduring Partnership*, Summit NATO, Lisbon, 2010.